

A TERMÉSZET GEOGRÁFIÁI

(Geographies of Nature)

CAROLINE DESBIENS

A Békéscsabán megrendezett 3. Nemzetközi Kritikai Geográfiai Konferencia nyolc témája közül az egyiket, a „Természet geográfiai” címűt *Neil Smith*-szel együtt koordináltuk. Az e témában tartott szekciók fő célja annak kritikai megértése volt, hogyan válik a természet a különféle társadalmi, kulturális és politikai geográfiai részcsoportoké; ehhez főleg a politikai ökológia, környezeti igazságosság, valamint a természet és társadalom marxista megközelítése szolgált segítségül. A témában négy különböző panelvita foglalkozott a következő kérdésekkel:

- 1) „A természet a politikai geográfia keresztútján”, elnök: *Koji Nakashima*.
- 2) „A környezetgazdálkodás kritikai perspektívái”, elnök: *Heath Priston*.
- 3) „A környezeti veszélyek és degradáció kritikai perspektívái”, elnök: *Kenji Tsutsumi*.
- 4) „Természet, faj, identitás”, elnök: *Caroline Desbiens*.

A résztvevők előre megkapták a tanulmányokat, hogy rövidre fogjuk az előadásokat, és több időt hagyjunk a vitára. A panelviták munkája kerekasztal-beszélgetéssel zárult, melynek címe „Társadalomelméletek és ökológiai kérdések” volt. A megbeszélés kiinduló pontja *Andrea Nightingale* dolgozata volt, amelyben a szerző a következő kérdéseket tette fel: „Megfelelően tudja-e a társadalomelmélet kezelni a természet–társadalom [kapcsolat] problémáit?” és „A politikai ökológia és az egyetemi geográfiai stúdiók magukban foglalják-e az ökológiai változásokat?” *Sang-Hun Lee*, *Caroline Desbiens*, *Bruce Braun* és *Neil Smith* külön-külön hivatalosan reagáltak a tanulmányra; utána a vita következett. Ebben a záró kerekasztal-szekcióban több olyan kérdés és probléma is felvetődött, amelyet a panelviták során előzőleg már megtárgyaltak. Az alábbiakban a központi problémákat részletezem.

A „Környezetgazdálkodás kritikai perspektívái” témában a résztvevők ráirányították a figyelmet az olyan környezetgazdálkodási keretek kialakításának nehézségeire, amelyek el tudják kerülni a természet és társadalom közötti, a modern kultúrákat annyira átható epiztemológiai megosztottságot. A radikális zöld politika koncepcióit, az alkalmazkodást és az együttműködést mint a természet, természeti erőforrások, a társadalom és fejlődés közötti dialektikus kapcsolat újrafogalmazásának lehetséges módjait tárták fel. Minden előadásból az derült ki, hogy új epiztemológiai keretekre van szükség, hogy a tisztán „gazdálkodási” megközelítéseket túl lehessen lépni, olyan folyamatra, amely magával a „gazdálkodás” szó kritikai alkalmazásával kezdődhetne, s azokkal a gyakorlatokkal, amelyeket előidézik. *Matt Szabo* úgy érvelt, hogy a modernítésben a „környezetet” a maximális gazdálkodási hatékonyság kívánalmi szerint „szelídítették meg”. *Nick Garside* pedig a természet átpoliti-

zálásáról mint az alkalmazás eme eltérő formája feltérképezésének mikéntjéről beszélt. E panel második részében *Dean Bavington* bemutatta a „küzdelem” és „irányítás” bonyolult voltát, amely – nevezetesen *Heath Priston* és *Saeed Parto* részéről – a környezetpolitika problémáinak elhúzódó megtárgyalásához vezetett. „A környezeti veszélyek és degradáció kritikai perspektívái”-val foglalkozó kisebb panelvita bekapcsolódott ezeknek a problémáknak a megtárgyalásába: megvizsgálta a környezeti leépülés társadalmi és politikai okait és a róla alkotott véleményeket. A japán és magyar esettanulmányok bemutatták az egymással versengő diskurzusok veszélyekre és degradációra gyakorolt hatását, miközben meghatározták azokat a tennivalókat, amelyek az ilyen helyzetekbe való pozitív beavatkozáshoz szükségesek.

„A természet a politikai geográfia keresztútján” panelban a résztvevők a természet és a kulturális termelés, főleg a nemzeti identitások kiépítése közötti keresztutat mutatták be. *Naoki Oshiro* és *Iria Matsuda* a japán táj „eltermesztetlenségéről” beszélt, ami a helyi identitásokat fenntartó folyamat. *Maano Ramutsindela* és *Koji Nakashima* a szuverenitás és az ellenállás problematikáját mutatta be a természet kisajátításán keresztül Dél-Afrika, valamint a japán Híjudai kontextusában, míg *Marcella Schmidt* a részvétel és környezeti konfliktusok összetettségét Olaszországban vizsgálta. Ugyancsak a „természet/nemzet” kapcsolatok kategóriájában egy másik panel a „Természet, faj és identitás” témakörben a természethez fűződő érzelmi kapcsolatok különféle formáit tárgyalta a nemzeti parkok, az erdőségek és a városi környezetek vizsgálata segítségével. Mindkét panelvitában minden előadás egy-egy példával szolgált arra, hogyan ágyazódnak be mindig a természettel és a környezettel kapcsolatos viták egy-egy konkrét kulturális és nemzeti kontextusba. Az előadásokat követő vita e beágyazódás tanulmányozásának – mint a természet és a társadalom kapcsolatairól szóló elemzéseink „lehorgonyzása” egyik eszközének – fontosságát hangsúlyozta. Bár ezt az elemzést gyakran végzik konkrét hivatkozási keret nélkül, a panelban megtárgyalt dolgozatok a természet körüli kulturális kontúrok megrajzolásával szorították sarokba az elvont elméletieskedést. Mind-egyik esettanulmány más és más tudás-, perspektíva- és elváráskészlettel utalt a természetre, mivel arra más és más kulturális, politikai és gazdasági cél érdekében volt szükség.

A záró kerekasztal-beszélgetés a fenti problémák közül többet is érintett, és reagált *Andrea Nightingale* „helyzetbe hozó tanulmányára”. Ebben azt a kérdést tette fel, hogy azok a kritikai geográfusok (és politikai ökológusok), akik felhívják a figyelmet a természet társadalmi felépítésére, miért csak ritkán használnak ökológiai adatokat elemzéseikben. Azzal érvelt, hogy amikor megkísérik bevonni ezeket az adatokat, a társadalomföldrajzosok gyakran fordulnak *Bruno Latour* munkáihoz, amelyek a természet és a társadalom közötti érintkezési felületet elemzik a „szereplő-hálózat” elméletének (ANT) és az elméletnek az ökológiai faktorokról mint „termékekről” alkotott elképzelésének a segítségével. *Nightingale* azt a kérdést tette fel, hogy az ilyen, a természetre, mint „termékre” irányuló figyelem elvon-e bennünket az ökológiai változás megértésétől, amely *egyszerre* társadalmi és természeti. Hogyan tarthatják szem előtt munkájukban a kritikai geográfusok ezt a feszültsé-

get, s miről maradunk le, amikor szem előtt veszítjük azt? Az ezt követő vitában a hallgatóság és az előadók a kultúra és az ökológia ugyanazon analitikai keretbe történő bevonásának fontosságát hangsúlyozták, és kijelentették, hogy a kulturális gyakorlatoknak ökológiai hasznuk van, és fordítva. *Latour* „kvázi-tárgy” koncepciójára összpontosítva a figyelmet, *Bruce Braun* azt a megállapítást tette, hogy a modernitás eredményeként „a társadalom az ökológiába omlott”, s azzal érvelt, hogy *Latour* inkább a kapcsolatok és kicserélődések rivális ontológiáját nyújtja, mint megtisztulást. Jobban érdekli a közvetítés és a kicserélődés, mint amennyire a tárgyak, amint ezt a darázsról és az orchideáról szóló elképzelése példázza: az egyik mindig a másikká válik közös kölcsönhatásuk révén. Ezek a közvetítő folyamatok (vagy „kvázi-tárgyak”) elvesznek, amikor merev kontúrokat húzunk a természet köré, vagy amikor tárgyként közelítjük meg.

Neil Smith – a tanulmányra adott válaszában – a hálózatok felépítésének szélesebb körű megértésére ösztönzött, és megemlíttette, nem feltételezhetjük, hogy minden társadalmilag konstruált. Felvetette azt a problémát, hogy a természet társadalmi felépítésének látásmódja eléggé beszűkült, s azzal érvelt, hogy minden kapcsolatot elvágjunk „vissza a természetbe”. Meg kell tennünk ezt a lépést visszafelé, hogy megértsük, hogyan helyezték magukat az emberek a természet középpontjába, és hogy megértsük azokat a fizikai folyamatokat, amelyek a természetben belül folynak. Komolyan kell vennünk a természetet, s ez annyit jelent, hogy a társadalomföldrajzosoknak és politikai ökológusoknak ki kell találniuk, hogyan „szivárognak be a természeti földrajzba”. Válaszában *Andrea Nightingale* megkérdezte, „Milyen tudást szerzünk a természettől?”, és felhívta a figyelmet arra, hogy jobb metodológiai eszközökre van szükségünk, hogy megérthessük a tudás termelésének és megszerzésének ezt a folyamatát. Ha szem előtt akarjuk tartani, hogyan lehetséges az ökológiai változások „egyszerre társadalmi és természeti” mivolta, meg kell határoznunk azokat a geográfiai megközelítéseket és metodológiákat, amelyek inkább elbírnák ezt a feszültséget, semmint megerősítik az „emberi” és a „fizikai” között húzódó dichotómiát.

A jelen beszámoló elkerülhetetlenül sok fontosabb problémát és kérdést hagy ki, amelyek „A természet geográfiai” témakörrel kapcsolatban felvetődtek. Számos, még termékenyebb párbeszéd és eszmecsere zajlott le a panelvitákon belül és kívül is, s készenlétben is maradnak a nemzetközi kritikai geográfia következő kongresszusára, amelyet 2005 januárjában, Mexikóvárosban rendeznek. Már felbukkantak más témakörök is, amelyeket fel lehet venni a természet geográfiáiról szóló újabb szekciósorozatba. Ebben a meglehetősen korai stádiumban *Koji Nakashimaval* és *Marcella Schmidttel* elkészítettünk egy egyelőre még átmeneti listát, amely keretbe foglalja a következő találkozóknak új és alakulóban lévő kérdéseit:

1) A természet kifejezése mások által

Ez a szekció azt mutatja be, hogy a természet társadalmi létrehozásával, a tőkével vagy egyéb erők által hogyan fejezhetők ki a hatalmi viszonyok, és hogyan tarthatók fenn. A dolgozatok megvizsgálják, hogyan materializálódnak a különbségek a természet geográfiai révén.

2) *Identitás és természetépítés*

Ez a szekció a természet sajátos, helyi kultúrák általi megteremtését mutatja be, és azt, hogyan támogatja ez a természetépítés a már meglévő csoportidentitást az adott helyen. A vita lehetséges területei: nemzeti parkok, alulról jövő természetvédelmi kezdeményezések vagy helyi, nemzeti diskurzusok a földről.

3) *Helyi küzdelmek a környezetért*

Ez a szekció a környezetvédelmi aktivizmus és a természet révén megvalósított identitás felépítése közötti kapcsolatokat vizsgálja. Míg a környezetvédelmet széles körben „globális” mozgalomnak gondolják, több, a környezet megőrzéséért folytatott harc új, világosan körülhatárolható helyekről kiinduló identitásokat teremt. A dolgozatok azt mutatják be, hogyan lépnek kölcsönhatásba ezek az identitások a helyi/globalis dinamikával.

4) *A természet bennszülött csoportok általi visszavétele*

Ez a szekció összehasonlító és kultúrák közötti szemlélettel közelít a természethez; szemügyre veszi létrehozásának különböző módjait a teljességgel iparosodott és a hagyományos társadalmak közötti széles spektrumban. A dolgozatok a természet „alternatív” megépítését vizsgálják, amely másfajta piacgazdaságot, gazdasági fejlődési utat és társadalmi szervezetet támogat.

5) *A természet határokon átívelő magával ragadása*

Ez a szekció azt vitatja meg, hogyan nőhet ki egy „haladó” politika a természet megteremtéséből. A dolgozatok különféle társadalmi természetű esettanulmányokat tárgyalnak, amelyek inkább támogatják, mint korlátozzák a felszabadító erejű politikai programokat.

Ezek csak lehetséges módjai a vitának. „A természet geográfiai” témakör szervezői és résztvevői továbbra is közösen kutatják majd ezeket a témákat, és nagy váromonással tekintenek az újabb, mexikói találkozás elé, hogy folytathassák a Vancouverben megkezdett, Taeguban és Békéscsabán tovább vitt munkát.

Fordította: Miskolczi Lászlóné